

Левко ПОЛЮГА:

**Кобів Ю. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин.
Київ: Наукова думка, 2004. 800 с.**

Багатство і різноманітність української ботанічної номенклатури, якого не було досі в нашій науці, пропонує “Словник наукової номенклатури і народних назв судинних рослин”, який містить близько 40 тис. українських назв судинних рослин. Можна лише чудуватися, що нелегке завдання пододала одна людина, опрацювавши про українські назви рослин близько ста наукових публікацій українською, англійською, німецькою, польською, російською, чеською мовами; зібравши матеріал від 23 респондентів з усієї України, увівши назви в певну систему, беручи до уваги їхнє розміщення за діалектними регіонами. Цінність лексикографічної праці Юрія Кобова передусім якраз і полягає в тому, що в ній на підставі аналізу вживаних народних назв запропоновано нову систему української наукової ботанічної номенклатури. Для створення такої системи довелося вибрати найвідповідніші наукові назви і узагальнити увесь масив українського наукового назовництва і номенклатури народних назв судинних рослин. Автор цілеспрямовано і, здається, успішно вилучав з української номенклатури штучні запозичення, очищав її від шкідливих впливів чужих мов, в тому числі російської.

Важливо й те, що в Словнику подано короткий огляд історії формування та стан української ботанічної термінології, описано шляхи укладання української номенклатури. Автор взурався на праці О. Яната “Словник ботанічної номенклатури. (Проект)” 1928 р., яку високо цінує, зауваживши, що вже тоді в ній кожному виду відповідали іноді до сотні народних назв-синонімів. Ю. Кобів із захопленням ставиться до своєї праці, вмilo використує мовні елементи в ботанічних назвах, милується їхньою обрзаністю, що також належить до позитивів виконаної роботи.

Видання складається з двох основних частин: “Латинсько-український словник” (с. 31–442) та “Українсько-латинський вказівник” (с. 443–799). У першій частині автор обрав ресстровим словом латинські назви, вдало поєднавши монотипну, традиційно вживану в Україні, і політипну, взяту із Flora Europaea, таксонімічні системи. Після латинського відповідника наводиться рекомендована українська назва і решта українських народних номенів. Водночас звернено увагу на назви, поширені в українських говорах у розмаїтті фонетичних, морфологічних, словотворчих і лексичних варіантів. Причому кожен із цих варіантів супроводжує скорочена назва джерела, де знайдено відповідну лексему. Для прикладу подамо одну із багатьох, хоча й не найбагатшу групу українських назв рослини **Melampyrum morosum L.**: перестріч гайовий, перестріч дібровний, перестріч прицвіточник, брат-з-сестрою, братики, братики жіночі, братики чоловічі, братик(и)-і-сестричка, братик-і-сестра, братік, брат-і-сестра, брат-і-сестриця (-чка), братки, братки лісові, браток, брат-та-сестричка, братчики, васильки польові, дев’ять братів, день-і-ніч, дідики-й-бабки, жовтушка, зиновія, зябрій, іван-да-мар’я, іван-і-марія, іван-та-марійка, іван-т(д)а-марія, іван-та-маруся, іван-та-мар’я, мар’яник, медунка, мідянка, перестріч, перстріч, півники, пристрітник, пристріч(ник), сестрики, сестричка(и), синець, синяги, синьчик, сирutki, шилиячник, яким-та-ганна. Лише з самого переліку можна побачити, яке розмаїття назв однієї рослини є на території України, як любовно ставиться народ до цієї квітки, визнаючи її лікувальні прикмети, опоетизовуючи її.

Ознайомлення з українською частиною словника викликає подив щодо зібраного матеріалу. Той факт, що кількість посилань на літературні чи респондентські джерела становить 85 тис., говорить сам за себе.

Про багатство словникової статті може свідчити й назва **Malus domestica Borkh – яблуна домашня**; до статті введено близько 20 народних загальних назв і вказано 214 сортів яблунь. Усі ці назви ретельно зафіксовано в “Українсько-латинському вказівникові” з відповідним відсиланням до основної словникової статті першої частини.

Чи вичерпними є ці назви? Навряд чи можна відповідати на таке запитання ствердно, як і нема підстави для певності в тому, що записати можна всі українські слова. Скажімо, було захищено цікаву дисертацію “Номінація лікарських рослин в українському західнополіському говорі” (Київ, 2004. 212 с. / Додатки: С. 213–480). Автор її, Руслана Омельковець, у 177 населених пунктах збрала, працюючи експедиційним способом упродовж чотирьох років, 1695 найменувань 103 десигнатів (без фонетичних варіантів). Їх описано за абеткою у своєрідних новелах, в яких Р. Омельковець йде від об’єкта до його номінації. Жодного із зафіксованих варіантів назв тут не обійдено. Цією працею Ю. Кобів планує доповнити згодом свій канон джерел.

Зібраний в опублікованому Словнику Ю. Кобова матеріал засвідчує наявність вражаючої кількості українських ботанічних назв. Словник стане в пригоді насамперед викладачам вищих навчальних закладів, знадобиться і чужоземним ученим для зіставлення національних номенклатур. А для філологічних, зокрема мовознавчих осмислень та узагальнень, ця праця буде невичерпним джерелом. Без сумніву, і сам автор зможе скористатися Словником для нових досліджень. Наприклад, позаяк Ю. Кобів виробив систему української наукової ботанічної номенклатури, то чи не варто було б йому теоретично осмислити та узагальнити власну працю і на її підставі написати ширшу теоретичну розвідку, узагальнивши способи формування систем наукової номенклатури на основі вживаних народних назв. Така розвідка напевно потрібна для аналогічних досліджень у процесі формування нових наукових термінологічних систем.

Отже, масмо справді фундаментальний словник. Ю. Кобову довелося перекинути гори літератури, зібрати експедиційним способом і через респондентів чималу кількість назв, для чого він розробив відповідний питальник і увів назви в певну систему, що вимагало ґрунтовної теоретичної опори. Шкода, що за такі довершені науково-лексикографічні праці ВАК чи відповідна рада Міністерства освіти і науки не можуть присвоїти авторові наукового ступеня вищої кваліфікації – доктора чи професора.

А тим часом Словник є досконалим і цінним здобутком української науки й культури. Велике гроно українських і закордонних науковців, найперше з ділянок ботаніки, філології, етнографії, працівники освіти, діячі культури, аспіранти, студенти, численні знавці краси й багатства українського слова з вдячністю приймуть це видання.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2004

Прийнята до друку 27.12.2004